

ПРИНЦИПИ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ІСТОРІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Гупан Нестор,

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
Інститут педагогіки НАПН України,
Київ, Україна

Питання інтеграції змісту набули особливої актуальності під час переходу до Нової української школи. Удосконалення освіти зобов'язує педагогів – дослідників і практиків – забезпечити таку інтеграцію не лише у Державному стандарті освіти (Державний стандарт, 2020), програмах різних рівнів (типових, модельних, освітніх і навчальних), підручниках, а й у повсякденній роботі вчителя.

Сучасне розуміння інтеграції змісту освіти за сутністю є міжпредметною інтеграцією, що може бути внутрішньогалузевою та міжгалузевою, й вимагає опанування програмного матеріалу з урахуванням змісту різних навчальних предметів і галузей знань. У зв'язку з тим усе більшого поширення набувають інтегровані курси як найбільш ефективний і послідовний шлях такої інтеграції. Протягом поточного року було створено величезну кількість інтегрованих курсів для учнів 5-го класу, зокрема й з історії та громадянської освіти. У попередньому досвіді української школи навчання предметів галузі базувалося в основному на хронологічній синхронізації вивчення традиційних курсів історії України та всесвітньої історії. Повністю інтегрованим, як відомо, був курс історії Стародавнього світу у 6-му класі, частково – «Вступ до історії» у 5-му класі. Опоненти інтеграції змісту курсів історії у старших класах стверджували, що виокремлення історії України в окремий предмет дає змогу ефективніше здійснювати патріотичне виховання учнів. Однак підтверджених даних щодо правильності цього твердження немає. Натомість опитування вчителів не показують прямого зв'язку між способом подання змісту шкільної історії і зростанням національної свідомості школярів, на яку впливають й багато інших чинників. З іншого боку, виокремлення національної історії з історії Європи та світу породжує фрагментарність сприйняття учнями історичного процесу, сумніви у значущості подій в Україні на різних етапах її розвитку і навіть перебільшення впливу інших держав, особливо Росії на унікальну українську історію й культуру (Пошетун, 2021).

Державний стандарт базової середньої освіти (Державний стандарт, 2020) передбачає також інтегрування всередині освітньої галузі не лише компонентів історичного змісту, але й громадянської освіти. Це висуває перед авторами програм і вчителями до-

даткові запитання, адже зміст громадянської освіти як навчального предмета вже є інтегрованим і містить інформацію з правознавства, філософії, психології, економіки тощо.

Проте, основа для інтеграції предметів у середині галузі безперечно є, оскільки всі вони мають за сферу вивчення/дослідження суспільство як спільність людей, відносини між людьми у суспільстві і окремої людини із суспільством та спільнотами, до яких вона належить. Різниця лише у тім, з якої позиції та чи інша наука розглядають ці процеси й явища: історія з погляду минулого, розвитку у часі і просторі України, Європи чи світу, філософія – з точки зору загальних закономірностей і зв'язків, що визначають цей розвиток, соціологія зосереджується на аналізі суспільних відносин та ін. Саме у цій площині, на нашу думку, і потрібно шукати основу для інтеграції.

Оскільки за системного підходу, інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових характеристик завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів, то міжпредметна інтеграція бачиться як взаємопроникнення змісту навчальних предметів, що інтегруються. Отже, зміст інтегрованого курсу може бути сформований шляхом створення інформаційних блоків змісту різних предметів (суспільствознавчих наук) навколо виокремлених стрижневих системостворюючих категорій чи ідей змісту, що дають змогу досліджувати їх під кутом зору різних предметів/галузей знань (Пометун, Гупан, 2022).

Оскільки зміст освіти складає не лише інформативний матеріал (знання), але й досвід діяльності, який мають набути учні (практичної, творчої, емоційно-ціннісної та ін.), то в нього потрібно включати і відповідні способи їхньої діяльності. Загалом зміст інтегрованого курсу має забезпечити як формування в учнів цілісних зінтегрованих різнобічних уявлень про досліджувані процеси і явища суспільного життя, як у минулому, так і сьогодні, так і умінь і навичок дослідження цих явищ з позиції різних наук і здатності оцінювати їх і висловлювати власне ставлення.

Можна стверджувати, що здійснення міжпредметної інтеграції навчального матеріалу в інтегрованому курсі з громадянської освіти та історії базується на принципах:

- органічного взаємопроникнення, природного взаємозв'язку навчальних предметів (розділів і тем з різних наук);
- об'єднання елементів інформації з предметів навколо виокремлених стрижневих системостворюючих категорій чи ідей змісту, що дають змогу досліджувати їх під кутом зору різних предметів/галузей знань із послідовним, глибоким і багатограним розкриттям процесів і явищ, що вивчаються;
- поєднання змістової, діяльнісної та ціннісно-сислової інтеграції.

Список використаних джерел

Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886

Пометун, О.І. (2021). Навчання історії і громадянської освіти: окремі чи інтегровані курси *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи»*, 180–183. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724554>

Пометун, О.І., Гупан, Н.М. (2022). Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу (на прикладі модельної програми й підручника «Досліджуємо історію і суспільство»). *Проблеми сучасного підручника*, 28, 118–132. <https://iprivd.org.ua/index.php/psp/article/view/196/203>

ООНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Олена Добрянська,

директор обласного навчально-методичного
центру підвищення кваліфікації педагогічних працівників
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»,
м. Дніпро, Україна

 elena311209@i.ua

Згідно з Законом України «Про освіту» (Про освіту, 2017), «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаною спільними цінностями і культурою, та держави.

Усебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору є метою освіти.

Такі учені, як В. Краєвський, І. Лернер розглядають зміст освіти з позицій практико-орієнтованого підходу, в основі якого лежить попередній досвід. Зміст освіти, на їхню думку, складається з основних чотирьох компонентів:

- а) система наукових знань – когнітивний досвід особистості (когнітивний компонент);
- б) система практичних умінь, навичок, способів діяльності – досвід практичної діяльності (практичний компонент);
- в) досвід творчої діяльності – досвід творчості (творчий компонент);
- г) система відносин (комунікативний компонент).

На думку А. Кузьмінського, зміст загальної освіти передбачає такі складники: систему знань про природу, суспільство, способи діяльності, засвоєння яких є основою формування в учнів наукового світогляду; досвід практичної діяльності, тобто систему інтелектуальних та практичних умінь і навичок, що становлять основу сукупності